

ren kunne have fået mere ud af M.P. Gutmans nøgterne analyse (*Journal of Interdisciplinary History* 18, 1988). Hele Ringmars korstog mod svensk og international forskning har været omsonst, står tilbage som *sancta simplicitas*. Bogen fremstår nærmest som en politologs – absolut ikke dybsindige – 'armchair philosophy'; teorien overbeviser ingen.

E. Ladewig Petersen

Mogens Hindsberger: *Den grønlandske kristendomsopfattelse fra Hans Egedes til vore dage*. (Museum Tusulanums Forlag, 1997). 276 s., 250 kr.

Mogens Hindsberger: *Grønlandsk livssyn i 1990'erne*. (Museum Tusulanums Forlag, 1997). 229 s., 150 kr.

Mogens Hindsberger oplyser, at han efter en periode som værnepligtig teolog i Grønland i 1962-63 har arbejdet med kilderne til den oprindelige eskimoiske religion og religionsmødet. Hans afhandling om *Den grønlandske kristendomsopfattelse fra Hans Egedes til vore dage* vil undersøge:

- »– om grønlændernes kristendomsopfattelse igennem århundrederne har været og stadig er præget af deres eskimoiske kulturbaggrund,
- om det kan påvises, at den grønlandske kristendomsopfattelse er blevet præget af de første missionærers teologiske udgangspunkt, og om man kan finde spor af både den danske og tyske missionsindsats,
- om de fejl, der altid begås – også i en missionsindsats – kan siges at have haft fatal betydning for grønlændernes forståelse af evangeliet,
- og endelig, om det kan påvises, at den grønlandske mission og senere kirke efter den første pionérindsats stort set kan siges at have levet sit eget liv, således at de kirkelige strømninger, der ellers har præget

kirkelivet i Danmark, næsten ikke kan spores i den grønlandske kirke« (s. 11-12).

Som det ses, er problemformuleringerne ikke for heldige. De to første ville vinde ved at hedde »i hvilken grad« i stedet for det absolutte »om«, og det kræver omhyggelig specifikation af, hvordan »fatal betydning«, »stort set« og »næsten ikke« skal forstås, før begreberne bliver falsificerbare. Hvem der skulle overbevises om, at også missionærer kan begå fejl, er svært at se.

Det metodiske credo røbes i indledningens note 4: Beskrivelsen er det væsentlige og bestandige, mens de forklarende teorier er let forgængelige. Derfor vil Hindsberger skildre grønlændernes møde med kristendommen, set med disses egne øjne. Dermed beder han jo om, at hans egne forklaringer ikke skal tages for alvorligt. Måske derfor er de da også tiest serveret pakket ind i forbehold eller blotte referater af andres meninger. Der er ingen overvejelser om, hvordan hans egen eller hans forlægs hildethed ville kunne stille sig i vejen for en beskrivelse af »wie es eigentlich gewesen«. Det er forbavsende for en historisk afhandling.

Analysens manglende grundighed fremgår f.eks. side 9, hvor »Næsten alle brødreemighedens historieskrivere giver Zinzendorf æren for, at kongen beslutter at fortsætte den lutherske mission« (1731). Noten henviser alene til Bobé (1944) for en anden opfattelse. Dagny Salomonsens lille fine analyse i tidsskriftet *Grønland* 1995, s. 102-109, hvor hun gyldigt frakender Zinzendorf nogen rolle i den sag, kendes øjensynligt ikke. Det inddragne materiale er næsten udelukkende det trykte. En undtagelse er seks grønlandske prædikener fra 1992, som Hindsberger selv har samlet, samt de af ham tilvejebragte interviews fra 1991-92, der findes i *Grønlandsk livssyn i 1990'erne*, som derved

tjener som kildegrundlag for den sidste del af den behandlede periode i *Den grønlandske kristendomsopfattelse fra Hans Egede til vore dage*. Da grønlændernes opfattelse af kristendommen er det centrale emne, og da kilderne hertil så godt som udelukkende er andres beretninger, er det forbavsende, at missionærernes indberetninger, der befinder sig i Rigsarkivet, ikke har været brugt til at tegne et mere kontinuert billede. Det er måske forklaringen på den ujævne dækning. Hans Egedetiden, 1721-o. 1750, hvor kilderne i stort omfang er trykte, fylder 65 sider, mens tiden derfra til »i dag« klares på de næste 38 sider. Sammenskrivning af svarene fra interviewundersøgelsen fylder 66 sider og konklusionen 21.

Som historikeren føler sig utryk ved den anvendte historiske metode, føler samfundsforskeren sit faglige grundlag bragt i fare i rapporten om interviewundersøgelsen. Det er næsten uforståeligt, at Hindsberger efter at have erklæret tidligere grønlandske udtalelser om kristelige spørgsmål som værende ukritisk overtaget fra missionærer og præster, uden videre går ud fra, at dette ikke gælder de af ham selv indsamlede oplysninger (*Grønlandsk livssyn ...*, s. 9). Ligeledes er det forbavsende, at han skønner det uden betydning, at han, når de udtrukne interviewpersoner ikke har kunnet eller villet svare, da blot har erstattet dem med andre i familien – for øvrigt i et ikke oplyst omfang. Han er da helt sikker på at have overvægt af særligt interesserede! Dette problem kunne måske være tacklet med et større sample, men med 45 interviews skal svarene være meget enslydende for at kunne klare en signifikanstest med gyldighed for hele populationen. Repræsentativt er samplet således ikke. Det skønnes uden betydning, fordi det har drejet sig om »at forsøge at registrere nogle tendenser« (*Grønlandsk livssyn ...*, s. 11). Det

kan da godt være fornuftigt, men hvorfor så al den samfundsvidenskabelige metodesnak?

Oven på denne kritik skulle man tro, at udgivelserne var helt uden interesse. Det er de imidlertid ikke. På Hindsbergers teologiske hjemmebane får vi en rimelig udredning af forskellene i Hans Egedes og herrnhuternes teologi, ligesom vi får en troværdig beskrivelse af nogle grønlænderes forståelse af kristendommen. Gud som skaberen og kristendom som regelmoral, hvis væsentligste indhold er at opføre sig anstændigt i forhold til andre mennesker, synes at være tidligt accepteret, mens Jesus som forsoneren ikke rigtigt synes at have slået an, fordi syndsbevidsthed næsten ikke findes. Disse træk findes også i de nutidige interviews. Det er plausibelt at forklare dette forhold med den eskimoiske kulturarv, som Hindsberger gør. Det må jo sætte sine spor, når et folk har undgået næsten 2.000 års trusler om evig fortabelse, hvis man ikke troede.

Spørgsmålet om missionærernes teologiske udgangspunkt stadig kan spores, besvares benægtende. Det er konsistent med det fremlagte materiale. Som Hindsberger fortæller historien, er det mere grønlændernes evne og vilje til at annamme det lærte, der har resulteret i en kirke uden synds- og nådesbegreb, uden tro på Kristus som frelseren (*Den grønlandske kristendomsopfattelse ...*, s. 225). Man aner, at Hindsberger finder dette betænkeligt. Det skulle ikke undre, om der netop om denne konklusion vil være stærk uenighed i Grønland.

Spørgsmålet om missionærernes eventuelle fatale fejltagelser bliver ikke besvaret.

Forfatterens tese om, at de kirkelige strømninger i Danmark næsten ingen spor har sat sig i Grønland, er ikke trolig. Dertil er der inddraget alt for lidt

materiale om forkyndelsen og dens modtagelse.

Axel Kjær Sørensen

Henrik Wilhjelm: *De store opdragere. Grønlands seminarier i det 19. århundrede*. Det grønlandske Selskabs skrifter XXXIII. (Det grønlandske Selskab, 1997). 413 s., 190 kr.

Denne udgivelse er første led i en trilogi, hvis andet bind skal handle om herrnhutermisionæren Samuel Kleinschmidt, og hvis tredje bind skal være en behandling af de udgåede seminarieelevers (kateketers) senere virke. Hvis de senere bind holder standarden, har vi godt i vente. Forfatteren er vel forberedt til sit emne. Som præst og underviser i Grønland i næsten 30 år kan han sproget og har dybtgående viden om det grønlandske samfund, og som teolog er han velbekendt med de kirkelige strømninger, der som en understrøm ligger bagved undervisningsindsatsen. I titlen har han taget de portrætterede på ordet. De var sig deres store opgave som opdragere meget bevidst (s. 12).

Udgivelsen er et pionerarbejde. På grundlag af trykte og utrykte beretninger, breve og dagbøger fra flittige arkivstudier kortlægges undervisernes virke i perioden. Den er et meget omhyggeligt arbejde, hvor det eksisterende materiale synes udtømt. Den er skrevet meget tæt på materialet og har i alt 1.031 noter, hvoraf mange med kildediskussioner.

Bogen er delt i syv kapitler. Det første redegør for forslagene til at udanne nationalkateketer i Grønland, der strækker sig fra Hans Egedes i 1739 over den faktiske beslutning til oprettelse i 1807, hvad den nys udbrudte krig med England dog satte en stopper for, indtil Det Danske Missionselskabs (DMS) forslag fra 1838 endeligt blev accepteret i 1841, og de to seminarier, et i Godthåb og et i Jakobshavn, blev op-

rettet i 1844. Det godthåbske eksisterer endnu, mens seminariet i Jakobshavn blev nedlagt i 1875 for at samle kræfterne i Godthåb.

Wilhjelm viser DMS' afgørende indsats. For DMS var Grønland missionsmarken, og det havde længe støttet arbejdet der, således ved at finansiere kirken i Julianehåb i 1832 og ved endog at give støtte til Herrnhutstationens opførelse i Friedrichsthal i 1824. Såvel dette som det målrettede samarbejde senere i århundredet viser, at det skarpe modsætningsforhold mellem den (danske) lutherske mission og den (tyske) herrnhutiske, som hidtil på grund af især H. Ostermanns grønlandske kirkehistorie har været karakteristikken, ikke har præget det 19. århundrede. DMS sigtede højt ved at ville lade uddannelsen i Grønland munde ud i uddannelse af grønlandske præster. Så langt ville ministeriet dog ikke gå. Først kateketer og så – måske senere – præster.

Missionsfolkernes begrundelse for indfødte præster var pædagogisk og teologisk. Kun ved at blive forkyndt af landets egne børn med fuldstændig kendskab til samfund og sprog kunne kristendommen for alvor slå rod i befolkningen. Det er Wilhjelm's tese, at ministeriet mest var optaget af de besparelser, der kunne opnås ved at ansætte grønlandske kateketer fremfor udsendte, da de grønlandske jo skulle beholde deres nationale erhverv og derfor ikke skulle lønnes så højt. Men grønlandske præster var man tilbageholdende med. Wilhjelm ser ingen anden grund hertil end ønsket om bedre at kunne kontrollere embedsudøvelsen ved udsendte præster. Han har dog intet andet belæg herfor end en konstatering af, at grønlandske kateketer først ordineredes som præster, når der absolut ingen danske var at få. Ikke desto mindre viser seminariegrundlæggelserne, at de danske myndigheder mente det alvorligt med at